

Яценко Ганна Юріївна

кандидат економічних наук, науковий співробітник

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

АКТИВІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ

***Анотація.** Зважаючи на ключову роль малих та середніх підприємств у відновленні економіки у конфліктних та постконфліктних зонах, у статті розглядаються шляхи підтримки і подальшого розвитку існуючого в Україні бізнесу та способи розбудови потенціалу місцевого бізнесу.*

***Ключові слова:** відновлення економіки України; МСП; розширення доступу до капіталу; програми розвитку та підтримки МСП.*

Не встигла Україна належним чином подолати наслідки впливу пандемії COVID-19, як повномасштабну війну проти нашої країни розпочала Росія. Зважаючи на значні інфраструктурні руйнування¹, вже зараз Уряд України розпочав оцінку втрат для економіки внаслідок російської агресії. Першим пріоритетом після завершення бойових дій є відновлення критичної інфраструктури, військових та цивільних об'єктів, інституцій, відбудова економічних екосистем. За словами Першого віце-прем'єр-міністра економіки Юлії Свириденко, «...після завершення воєнних дій Міністерство економіки буде звертатися до міжнародних партнерів за фінансовою допомогою для першочергового відновлення пошкодженої критичної інфраструктури» [2].

Міжнародна фінансова допомога, безперечно, стане вагомим кроком на шляху до відбудови економіки України. Втім, як зазначено в [3], «...досить часто інвестиції, зокрема від гуманітарних організацій, створюють залежність від іноземної допомоги та нездатні підтримати довгострокове економічне

¹ Як зазначено в дослідженні Бекер та ін. (2022) [1], «...Після лише одного місяця війни оцінки необхідної допомоги від Європи та інших країн уже сягають від 200 до 500 млрд євро».

зростання». Ті ж автори наголошують, що ключову роль у зростанні економіки на постконфліктній території відіграє розвиток малих та середніх підприємств (МСП). При чому, йдеться як про підтримку і подальший розвиток існуючого в країні бізнесу, так і про розбудову потенціалу місцевого бізнесу.

Для підтримки бізнесу під час війни в Україні, Уряд запустив кілька програм, в т.ч.: податкові пільги (звільнення від сплати ЄСВ в разі неотримання підприємцями доходу; звільнення від сплати екологічного та земельного податків на період воєнного стану та рік після нього для підприємств, які розташовані у місцях ведення бойових дій); скасування податкових перевірок для бізнесу тощо.

Додатково до вже запроваджених заходів, важливим для України є і запозичення світового досвіду підтримки бізнесу у конфліктних та постконфліктних зонах, зокрема:

– розширення доступу до капіталу для МСП в т.ч. шляхом:

○ співпраці уряду країни із міжнародними кредитними агентствами та організаціями, які допомагають підприємцям розширити приватний бізнес в країні (наприклад, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID); недержавна некомерційна організація Оксфам; Шведська агенція міжнародного розвитку та співробітництва (SIDA) тощо);

○ розробки фінансово-технологічними компаніями психометричних інструментів для оцінки здібностей заявників/позичальників до підприємництва. Такий інструмент оцінки в поєднанні із кредитною історією заявника, інформацією про існування застави, даними про досвід ведення бізнесу, використовується у світовій практиці для заохочення приватних банків кредитувати досвідчених підприємців. Для прикладу, інноваційна фінансово-технологічна компанія «Лабораторія фінансового підприємництва»² (м. Салінас, Каліфорнія) використовує психометричні дані заявника для розрахунку кредитного скорингу (бальна система оцінки

² Лабораторія фінансового підприємництва (Entrepreneurial Finance Lab) була створена у 2006 році як дослідницька ініціатива при Гарвардському центрі урядових та міжнародних досліджень.

позичальника) [4]. Результати кредитного скорингу застосовуються клієнтами «Лабораторії фінансового підприємництва» (комерційними банками, іншими фінансовими установами) для зниження кредитних ризиків, безпечного збільшення розміру кредитного портфеля та зменшення витрат часу на адміністрування кредитів.

– запуск програм розвитку та підтримки МСП. Наприклад, спільні ініціативи урядів країн з організацією Оксфам, діяльність якої в т.ч. пов'язана із підвищенням стійкості дрібних фермерських господарств до зовнішніх впливів.

– розширення доступу підприємців до спеціалізованих консультаційних сесій з міжнародними бізнес-експертами. Вагомі кроки у цьому напрямку зроблені Україною ще до війни. Так, на початку 2020 року Міністерство цифрової трансформації України запустило онлайн-платформу для підприємців «Дія. Бізнес».

Окресливши окремі вагомі заходи щодо підтримки і подальшого розвитку вже існуючого бізнесу, перейдемо до заходів, спрямованих на розбудову потенціалу місцевого бізнесу через формування та реалізацію підприємницького потенціалу молоді.

До факторів, які впливають на формування та реалізацію підприємницького потенціалу особистості, зокрема відносять: існуючі регуляторні бар'єри, наявність стартового капіталу, родинне оточення, вмотивованість особистості до досягнення результатів. Розглянемо ці фактори детальніше.

Слабка позиція України в рейтингу легкості ведення бізнесу свідчить про чималу кількість перешкод для вільного ведення бізнесу. Так, у 2020 році Україна посіла 64 місце серед 190 країн. При цьому низькими залишаються в т.ч. значення показників: «оподаткування» (65 місце) та «реєстрація бізнесу» (61 місце).

Заможні батьки та родинний бізнес значно підвищують шанси дітей стати успішними підприємцями. Таку думку можна зустріти в працях відомих вчених-економістів (Арум та Мюллер (2004) [5], Коломб'є та Маскле (2008)

[6], Данн та Хольц-Ейкен (2000) [7], Метью Ліндквіст (2014) [8], Соренсен (2007) [9]), а також в дослідженнях центральних органів виконавчої влади (зокрема Міністерства фінансів Ізраїлю [10]).

Вмотивованість, абсолютно необхідна для досягнення успіху в підприємницькій діяльності, не є найголовнішою рисою, притаманною населенню України. Так, за Глобальним індексом підприємництва (*The Global Entrepreneurship Index, GEI*), який оцінює стан підприємницької екосистеми, у 2018 році Україна посіла лише 73-є місце з 137. При чому один з найслабших показників підприємницької екосистеми України в рейтингу – «Сприйняття можливостей» підприємцями.

Позитивно на підвищення мотивації до підприємництва впливає якість освіти. У той же час, реалії сьогодення свідчать, що українська освіта не орієнтована на стимулювання розвитку підприємництва. Так, Статистичний аналіз агрегованих даних Європейського дослідження цінностей та Світового дослідження цінностей (EVS/WVS) засвідчив, що у період 2017-2021 років 65,4% респондентів в Україні повідомили, що мають вищу освіту. Втім, попри високий рівень освіченості населення, лише 34,9% опитаних українців задіяна в приватному секторі економіки (порівняно, наприклад, із Туреччиною: 62,5%, Сінгапуром: 70,2%, Португалією: 70,8%).

Чому так відбувається? Тому що в Україні освіта й досі працює за старою системою. Знання, отримані учнями та студентами під час навчання не знаходять практичне застосування і з часом забуваються. Наведемо кілька рекомендацій для підвищення якості та практичної спрямованості української освіти:

– удосконалення навчальних планів та програм з урахуванням нових бізнес-викликів; використання ігрових інтерактивних методів навчання; запрошення представників бізнесу прочитати гостьові лекції для студентів та поділитися власним досвідом створення успішних стартапів;

– стимулювання студентської активності, в т.ч. шляхом: створення можливостей для участі студентів в конкурсах для соціальних підприємців-початківців; допомоги у створенні власного бізнесу; сприяння участі студентів

у міжнародних програмах обміну;

– налагодження партнерських відносин університетів із бізнесом (в т.ч. підписання договорів на виконання дослідницьких проектів, надання університетом консалтингових послуг бізнесу та проведення курсів підвищення кваліфікації для співробітників компаній);

– підвищення мобільності персоналу між університетами та підприємствами:

○ можливість співробітників університету протягом кількох років попрацювати в реальному секторі економіки зі збереженням основного місця роботи (посади);

○ залучення спеціалістів з бізнесу до дослідницької діяльності в університетах. За приклад можна взяти Школу економіки в Турку (Фінляндія), де восени 2020 року стартувала програма «Підприємець-резидент» (*Entrepreneurship-in-Residence*), спрямована на розширення участі активних підприємців в діяльності Школи. Підприємці-резиденти, обрані для участі у програмі: виступають в якості доповідачів, експертів, суддів на наукових заходах (презентаціях, конкурсах бізнес-ідей); відіграють роль наставників для студентів у виявленні можливостей бізнесу, оцінці та виборі бізнес-ідей; сприяють зміцненню Школи економіки в Турку як бізнес-партнера тощо. Серед переваг: підприємці-резиденти стають почесними членами наукової спільноти; отримують доступ до найновіших наукових розробок і знань; дістають можливість залучати студентів до виконання завдань і спільних проектів, відбирати талановитих студентів тощо.

Посилення практичної спрямованості української освіти сприятиме формуванню та реалізації підприємницького потенціалу молоді, а отже і розбудові потенціалу місцевого бізнесу, що разом із подальшим розвитком вже існуючого в Україні бізнесу, закладе підґрунтя повоєнного відновлення та довгострокового розвитку української економіки.

Список джерел:

1. Becker T., Eichengreen B., Gorodnichenko Yu., Guriev S., Johnson S., Mylovanov T.,

- Rogoff K., Weder di Mauro B. (2022) A blueprint for the reconstruction of Ukraine. CEPR. URL: <https://cepr.org/content/blueprint-reconstruction-ukraine>
2. В Мінекономіки готуються відновлювати інфраструктуру після війни. Економічна правда. Лютий 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/26/682801/>
 3. Lemmon G.T., Harden A.E. Doing Business In Post-Conflict Zones: Why SMEs Are Key. Next Billion. URL: <https://nextbillion.net/doing-business-in-post-conflict-zones/>
 4. Entrepreneurial Finance Lab. Devex. URL: <https://www.devex.com/organizations/entrepreneurial-finance-lab-efl-60334>
 5. Arum, R. and W. Mueller (eds.) (2004). The Reemergence of Self-employment: A Comparative Study of Self-employment Dynamics and Social Inequality, Princeton NJ, Princeton University Press.
 6. Colombier, N. and D. Masclet (2008). Intergenerational correlation in self-employment: some further evidence from French ECHP data, *Small Business Economics*, Vol. 30: 423–37
 7. Dunn, T. and D. Holtz-Eakin (2000). Financial capital, human capital and the transition to selfemployment: evidence from intergenerational links, *Journal of Labor Economics*, Vol. 18: 282– 305
 8. Lindquist, M. J., Sol, J., & Van Praag, M. (2015). Why Do Entrepreneurial Parents Have Entrepreneurial Children? *Journal of Labor Economics*, 33(2), 269-296. <https://doi.org/10.1086/678493>
 9. Sørensen, J. B. (2007). Closure and Exposure: Mechanisms in the Intergenerational Transmission of Self-employment. *Research in the Sociology of Organizations*, Vol. 25: 83-124.
 10. Aflalo E. (2021) Study confirms growing up with a silver spoon increases entrepreneurial tendencies. CTech. URL: <https://www.calcalistech.com/ctech/articles/0,7340,L-3889995,00.html>